

Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Finansman Kaynakları: Burdur İli Örneği

Damla GÜRBÜZ Mevlüt GÜL

Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Isparta

Özet

Bu çalışmanın amacı, Burdur ilindeki süt sığırcılığı özelinde işletmelerin finansman kaynaklarının belirlenmesi ve işletmelerin çeşitli özellikleri ile finansal kaynaklar arasındaki ilişkilerin irdelenmesidir. Araştırmada kullanılan birincil veriler, Burdur ilinde süt sığırcılığı yapan işletmelerden yüz-yüze görüşme tekniği ile elde edilmiştir. İşletmeler doğrudan ziyaret edilerek, Neyman Tabakalı örnekleme yöntemi ile belirlenen 105 adet üreticiye konu ile ilgili hazırlanan anket uygulanmıştır. Anket uygulanan işletmeler tesadüfi olarak seçilmiştir. İşletmelerden elde edilen veriler, 2012 üretim yılına aittir. İncelenen işletmelerin üretim faaliyetlerinde %57'si kurumsal, %17'si kurumsal olmayan ve %26'sı öz kaynaklarını kullanmaktadır. Finansman grupları ile işletmecilerin eğitimi, deneyim süresi, karlılıkları, maliyetleri, inek sayıları ve büyükbaş hayvan varlığı (BBHB) arasında istatistiki bir ilişki bulunmamaktadır. Buna karşın işletme grupları ile hayvancılıkta uygulanan teknikler değişmektedir. Öz kaynaklarını kullanan işletmelerde kaba yem kullanımı daha fazladır. Yabancı finansman kaynaklarını kullananların üretici örgütlerine üye olma süreleri daha fazladır. Yem, süt ve hayvan başı desteğinden daha fazla oranda yararlanmaktadır. Kurumsal ve öz kaynak kullanan işletmelerde hayvancılığa devam etme eğilimi daha fazladır. İşletme dışı finansman kaynaklarından yararlanan işletmelerde işletme arazi büyüklüğü ise daha fazladır.

Tarım sektörünün içinde bulunduğu üretim yapısının geliştirilerek daha fazla katma değer üretebilecek bir yapıya kavuşturulabilmesinde; işletme dışı finansman kaynaklarından daha fazla yararlanmasının yanında farklı finansman şekillerinin kullanması önemlidir. Özellikle hayvansal ürünler piyasasındaki değişkenlik üreticilerin gelirlerini ve üretimlerini etkilemektedir. Sektörün kendine has özellikleri göz önünde bulundurularak, sağlanan kredi avantajlarının sürdürülebilmesi önemlidir. Bunun yanında işletme ölçeklerinin artırılabilmesi için özel finansman koşullarının gerekliliği yanında yapısal sorunların çözümü de önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Tarımsal finansman kaynakları, Tarımsal kredi, Süt sığırcılığı, Burdur

Financial Source of Dairy Farms: A Case of Burdur Province

Abstract

The aims of this study, was to identify the financial source of dairy farms in particular in the Burdur province and to determine the relationship between the special characteristics of dairy farm enterprises with their financial sources. Primary data was employed in this study and the data was obtained by face to face interview with well-designed questionnaire. The data was gathered from 105 farm enterprises using Neyman stratified sampling methods. After using Neyman stratified sampling methods to get the sampling number the farmers were selected randomly. The 2012 production season data was collected. The farmers who used credit from the formal credit institution as their financial source were 57%, 17% used non-formal institutional credit and 26% as self-financing. There were not statistical differences between financing groups of farm enterprises and farmer's age, education level, experience, farm's profitability, costs, number of cows, animal existence (unit of cattle). In contrast, there were statistical differences between financing group of farm enterprises and applied

techniques in livestock, cooperatives, support used from government, continuation of dairy farm, farm land size. Self-financing group has the highest use of roughage feedstuff. Formal and non-formal credit institution groups belonged to cooperative in terms of more years. Also feedstuff support, milk support and animal heads supports were more given attention by the government in the farmers gets more benefit from them. Formal and non-formal credit institution groups have the highest farm land size. On the other hand, formal and self-financing credit groups have tendency of continuation of dairy farm.

Producing value-added production structure in which the agricultural sector can be developed using different financing instruments should be giving the needed attention to boost the production. Volatility in the market, especially animal products, farmers' income and production was affected. When taken into account the specific characteristics of the sector, it is important to continue to provide credit benefits. In addition, in order to increase their scale is also important to find solutions to structural problems besides the necessity of special financing conditions.

Key words: Agricultural finance resource, Farm credit, Dairy farms, Burdur

Giriş

Tarım sektörü ulusal ekonominin içerisinde vazgeçilmez bir yere ve öneme sahiptir. Tarımın en önemli işlevi, insan ve hayvanların yaşamları için gerekli olan besin maddelerini sağlayan bir ekonomik faaliyet olmasıdır.

TÜİK 2014 verilerine göre, Türkiye'de tarım sektörünün istihdam içerisindeki payı %22.1 ve Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH)'daki payı da %7.4'tür (Anonim, 2015a). Sektörde özellikle sermaye devir hızının düşük olması, üretimin belirli bir süreci alması gibi nedenlerle, finansal sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Türkiye'nin doğal ve jeopolitik önemine bağlı olarak bu sektörün kendi kendini finanse edebilir bir yapıya kavuşturulması halinde Türkiye ekonomik kalkınma sürecinin iyileştirilmesi çok daha kolay ve sağlam temellerde gerçekleşebilecektir. Kredi, işletme sermayesinde nakit sermayeyi tamamlayan ödünç bir fon olarak işletmede önemli bir yere sahiptir. Üretim hacmi genişledikçe, tarımsal kredi ihtiyacı ve kredi ile ilgili faaliyetler daha fazla önem kazanmaktadır. T.C. Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından sunulan tarımsal kredi sübvansiyonlu olarak verilmekte, Bakanlık ve Hazine işbirliğiyle desteklenmektedir. Bu sebepten tarımsal krediye ihtiyaç doğrultusunda ya da dolaylı sebeplerle talep artmaya devam etmektedir

(Kandemir, 2010). Bankacılık sektöründeki kamu bankaları dışındaki diğer bankalarda da tarım sektörüne dönük kredi verme eğilimi artmaktadır.

Tarım sektöründe faaliyette bulunan işletmeler ihtiyaçları olan finansmanı çeşitli kaynaklardan temin edebilmektedirler. Bu kaynakları farklı şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırmalar arasında en sık kullanılanı kurumsal ve kurumsal olmayan kredi kaynakları şeklinde yapılan sınıflandırmadır. Kişilerden çeşitli şekillerde alınan krediler kurumsal olmayan finansman kaynaklarını, kurum ve kuruluşlardan alınan ve genellikle bir projeye bağlı olan krediler ise kurumsal finansman kaynaklarını ifade etmektedir (Çetin, 2008).

Burdur ili ekonomisi, tarıma ve buna bağlı gelişen gıda sanayisine, tarım makineleri sanayisine bağlıdır. İlin toplam arazi varlığı 713500 hektardır. Tarım arazisi, ilin toplam arazisinin %29,41'ünü oluşturmaktadır.

Bitkisel ve hayvansal üretim değerlerinin toplamından oluşan tarımsal üretim değeri, 2013 yılı itibarıyla 1.89 milyar TL'dir. Türkiye tarımsal üretim değerinin yaklaşık %1'ini, bitkisel üretim değerinin %0.8'ini oluşturmaktadır. İlde hayvancılık faaliyeti daha ağırlıklı olup, Türkiye canlı hayvan değerinin %1.5'ini, hayvansal ürünler değerinin %1.6'sını sağlamaktadır. Burdur ili bitkisel üretim değeri bakımından Türkiye'de kırk beşinci sırada yer alırken, canlı hayvanlar

değeri açısından yirmi dördüncü, hayvansal ürün değeri açısından ise yirmi birinci sıradadır. Burdur ili, hayvansal üretim içinde sığır üretim faaliyetinin önem kazandığı ve yoğun yapıldığı bir ildir. İlde ağırlıklı olarak yapılan yetiştiricilik şekli süt sığırıcılığı şeklindedir. İldeki, bu sığır varlığının tamamına yakını (%93.4'ü) kültür ırkları oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Burdur ili özelinde süt sığırıcılığı işletmelerinin finansman kaynaklarının belirlenmesi ve finansman kaynaklarının işletmelerin sosyo-ekonomik özellikleri ile ilişkisinin irdelenmesidir.

Materyal ve Yöntem

Bu araştırmanın ana materyalini, Burdur ilinde faaliyet gösteren süt sığırıcılığı işletmelerinden anket yöntemi ile elde edilen veriler oluşturmuştur. Ayrıca TÜİK, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ikincil verilerinden, konu ile ilgili yapılmış çalışma bulgularından da yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan veriler 2012 üretim dönemine aittir.

Burdur İl Merkezi ve Burdur İli Damızlık Sığır Hayvan Yetiştiriciler Birliği'nden alınan verilere göre en çok süt sığır yetiştiriciliği yapan ilçeler olan Bucak, Yeşilova, Karamanlı ilçeleridir. Bu ilçelerdeki hayvan yetiştiriciliği yapan işletmeler, çalışmanın ana kitlesini (süt ineği sayısı) oluşturmuştur. Bu ana kitleye tabakalı örnekleme yöntemi uygulanarak %5 hata payı ve %95 güven aralığında görüşülecek işletme sayısı 105 işletme olarak hesap edilmiştir.

İşletme sayısının ilçelere ve köylere dağıtımı 2012 yılı hayvan sayıları (süt ineği sayısı) dikkate alınarak yapılmıştır. Buna göre Merkezi ilçeden 49, Bucak ilçesinden 22, Yeşilova ilçesinden 24 ve Karamanlı ilçesinden 10 işletme ile görüşülmüştür (Çizelge 1).

Finansman kaynağına göre işletmeler üç gruba ayrılarak irdelenmiştir. Buna göre I. grupta yer alan işletmeler kurumsal kaynaklardan kredi kullanan, II. grupta yer alan işletmeler kurumsal olmayan kaynaklardan kredi kullanan işletmelerdir. III. grupta yer alan işletmeler ise öz kaynaklarını kullanmaktadır. Öz kaynak kullanan işletmeler, inceleme dönemi itibariyle

herhangi bir yabancı finansman kaynağı kullanımının olmamasını ifade etmektedir. Görüşülen işletmelerin %57'si I. grupta, %17'si II. grupta ve %26'sı III. grupta yer almaktadır (Çizelge 2).

Çizelge 1. Görüşülen işletmelerin ilçelere göre dağılımı

Table 1 The distribution of the farms interviewed according to districts

İlçeler	Anakitle Örneklem		
	(N)	(n)	%
Merkez	1946	49	46.9
Yeşilova	809	24	22.6
Bucak	624	22	21.1
Karamanlı	462	10	9.4
Toplam	3841	105	100.0

Çizelge 2. Görüşülen işletmelerin finansman kaynağına göre dağılımı

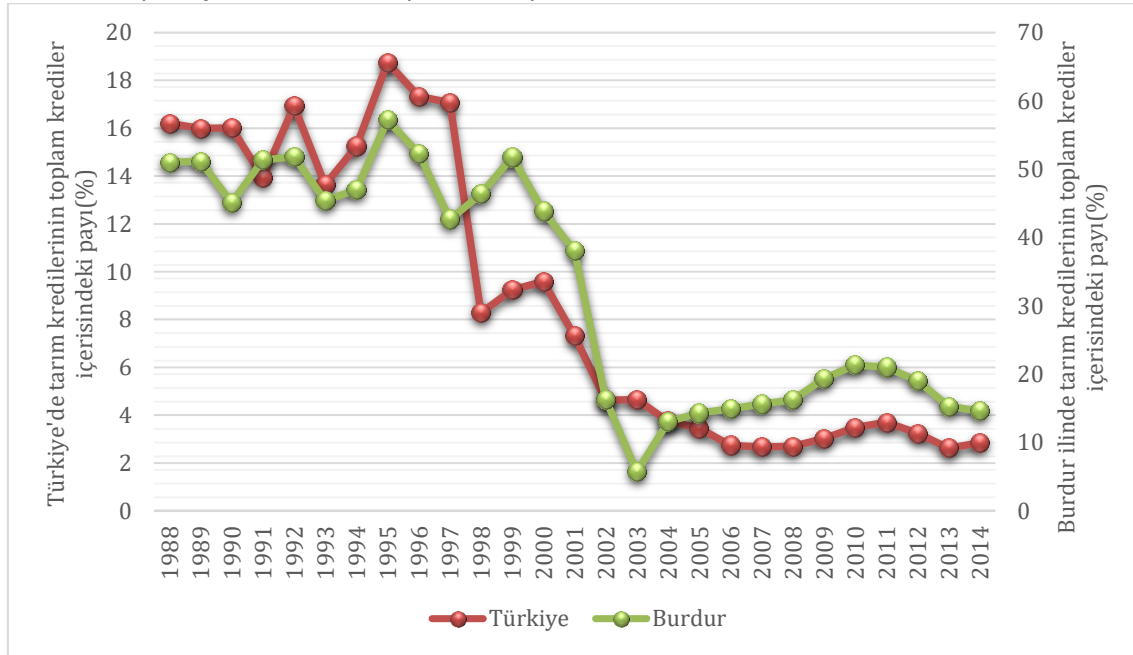
Table 2 The distribution of the interviewed farmers by financial resources

Finansman kaynağı grupları	Finansman kaynağı	Frekans (N)	Yüzde (%)
I	Kurumsal	60	57
II	Kurumsal olmayan	18	17
III	Öz kaynaklar	27	26
Toplam		105	100

Şekil 1'de 1988-2014 döneminde Türkiye ve Burdur ilinin tarımsal kredilerin toplam krediler içerisindeki değişimi oransal olarak verilmiştir. Türkiye'de 1988 yılında reel fiyatlarla (2003 ÜFE =100) yaklaşık 8 milyar TL olan tarımsal kredileri %86.6 artarak 2014 yılında 14.5 milyar TL'nin üzerine çıkmıştır. Buna karşın, diğer sektörlerdeki kredi ihtiyacının ve diğer ekonomik göstergelerin daha fazla gelişmesinin bir sonucu olarak tarım sektörünün toplam krediler içerisindeki payı %16.2'den, yaklaşık %3'e gerilemiştir. Burdur ilinde de benzer durum söz konusudur. İlde 1988 yılında tarım sektörünün kullandığı kredi miktarı 43 milyon TL seviyesindedir. Bu yılda Türkiye tarım kredilerinin %0.6'sını kullanmıştır. İldeki toplam kredilerin %51'i tarım sektöründedir. Bu değer 2014 yılında %14.6'ya gerilemiştir.

Oransal olarak gerileme söz konusu olmakla birlikte tarımsal krediler 2014 yılında %186 artarak yaklaşık 116 milyon TL'ye

yükselmiştir. Türkiye tarımsal kredilerdeki payı da %1.5'e çıkmıştır.

Şekil 1. Türkiye ve Burdur ilinde tarımsal kredilerin toplam banka kredileri içerisindeki değişimi (%)

Figure 1. The development of the distribution by agricultural credit in total in Turkey and Burdur(%) (Anonim, 2015b)

Çalışmada veriler, ele alınan bölgede süt sığırcılığı ile uğraşan işletmelerden anket yoluyla, yüz yüze anket tekniği elde edilmiştir. Konu ile ilgili üretici anket formları hazırlanmış, anket formunda açık sonlu, iki seçenekli, çok seçenekli sorular ile 5'li Likert ölçeği tipinde soru formları yer almıştır. Finansman kaynakları ile çeşitli işletme özellikleri arasında ilişkinin varlığı Ki-Kare ve varyans analizi ile aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

- ✓ H₁: Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde kredi kullanımı ile işletmecilerin eğitimi arasında ilişki vardır.
- ✓ H₂: İşletmelerin finansman kaynakları ile deneyim süresi arasında ilişki vardır.
- ✓ H₃: İşletmelerinin finansman kaynakları ile karlılığı arasında ilişki vardır.
- ✓ H₄: İşletmelerin finansman kaynakları ile maliyeti arasında ilişki vardır.
- ✓ H₅: İşletmelerin finansman kaynakları ile hayvancılıktaki uyguladığı teknik arasında ilişki vardır.

- ✓ H₆: İşletmelerin finansman kaynakları ile örgütlülük arasında ilişki vardır.
  - ✓ H₇: İşletmelerin finansman kaynakları ile tarımsal destekler arasında ilişki vardır.
  - ✓ H₈: İşletmelerin finansman kaynakları ile hayvancılık faaliyetine devam kararı arasında ilişki vardır.
- H₉: İşletmelerin finansman kaynakları ile işletme büyüklüğü grupları arasında ilişki vardır.

Bulgular ve Tartışma

Çalışmada yabancı sermaye kullanımı işletmeler ortalamasında 17050 TL'dir. Kurumsal finansman kaynağı kullanan işletmelerde bu değer 29004.17 TL iken kurumsal finansman kaynağı kullanmayan işletmelerde 2777.78 TL'dir.

Kurumsal finansman kaynağı kullanan işletmelerin oranı %57.14'tür. Bu işletmelerin finansman kaynakları öncelikle Tarım Kredi Kooperatifi, T.C. Ziraat Bankası ve diğer bankalardır. Kurumsal olan finansman kaynaklarını kullanan bu işletmelerin

incelenen dönem itibari ile %78,33'ü Tarım Kredi Kooperatiflerinden, %60'ı T.C. Ziraat Bankasından, %16.67'si ise diğer bankalardan kredi kullanmıştır. Bu işletmelerin bazıları farklı kurumsal finansman kaynaklarını aynı dönem içinde tercih etmiştir.

Görüşülen işletmelerin %74.29'u süt sığırcılığı üretim faaliyetinde yabancı sermaye kullanmaktadır. Karlı (1991), Şanlıurfa ilinde, işletmelerin %64.6'sının kredi kullandığını ve kullanılan kredinin %53.23'ünün nakdi kredi olduğunu hesaplamıştır. Karlı ve Yurdakul (1992), Şanlıurfa ilinde, işletmelerin kredi ihtiyacını %35.6'sı tamamen kurumsal kaynaklardan, %4.1'i hem kurumsal hem de kurumsal olmayan kaynaklardan ve %60.3'ü kurumsal olmayan kaynaklardan karşıladığını bildirmişlerdir.

Gülçubuk (2000) ise, Kırıkkale İli Keskin İlçesinde üreticilerin kredi kullanımını köylere göre değişmekle birlikte %91.8 oranında olduğunu tespit etmiştir. Çalışmasında kredi limitlerinin azlığı, faiz oranındaki yükseklik ve yerel örgütlenme azlığının temel sorunlar olarak belirtmiştir. Toy (2002), Nazilli ilçesindeki tarım işletmelerinin kısa vadeli kredilerin %67.08'ini kurumsal kredi kuruluşlarından, %32.92'sini de kurumsal olmayan kredi kaynaklarından alınan krediler olduğunu tespit etmiştir. Orta-uzun vadeli kredilerin ise tamamının kurumsal kredi kaynaklarından alındığını belirlemiştir. Erdaş (2012), Edirne Bölgesi örneğinde tarımsal işletme sahiplerinin %64.2'sinin kurumsal, %14.5'inin ise kurumsal olmayan kaynaklardan kredi kullanarak tarımsal işletmelerini finanse ettiklerini tespit etmiştir. Üreticilerin kurumsal kaynaklardan tarımsal kredi kullanımlarını; yaşları, sosyal güvenceleri, eğitim durumları, tasarruf durumları, tarımsal kuruluşlara üye olmaları, yıllık giderleri ve yabancı işçi kullanmalarının etkilediğini tespit etmiştir. Üreticilerin kurumsal olmayan kaynaklarından kredi kullanımlarında ise, sosyal güvence durumlarının, yabancı işçi kullanma sıklığının ve tasarruf durumlarının etkili olduğunu bildirmektedir. Yazar; çiftçilerin etkin bir şekilde örgütlenmesinin sağlanmasını ve üreticilerin finansman eksikliğini tamamlayacak

Kooperatifler Bankası kurulmasını önemli görmektedir.

Araştırma bölgesi itibariyle işletmelerin %44.76'sı Tarım Kredi Kooperatifinden, %34.29'u Ziraat Bankasından, %17.14'ü kurumsal olmayan kaynaklardan ve %9.52'si Özel Bankalardan kredi kullanmıştır. Kurumsal finansman kaynağı kullanan işletmelerde kredi aldığı kurum sayısı incelenen dönem itibariyle ortalama 1.55'tir. Dolayısıyla bazı işletmeler yabancı sermaye temininde, birden fazla kurumsal finans kaynağı kullanmaktadır.

İşletmeciler yaşları, her üç kredi kaynağı grubunda da birbirine çok yakın olup 50 yıl civarındadır. En fazla eğitim süresi kurumsal olmayan kaynak kullanan işletmelerdedir. 4,56 kişi hane genişliği ile en fazla nüfusa sahip grup öz kaynak kullanan işletmelerdir. Bu grupta tarımsal deneyim fazladır. Bununla birlikte kurumsal finansman kaynağı grubunda hayvancılık faaliyetindeki deneyim daha fazladır (Çizelge 3).

Finansman grubu ile hane büyüklüğü arasında istatistikî bir ilişki bulunmamaktadır ($P>0.00$; $P= 0.396$). TÜİK 2013 verilerine göre Burdur ilinde hane genişliği 2.95 kişidir (Anonim, 2014). Kutlar ve ark. (2013)'nın bölgede yaptığı çalışmada ise 3.82 kişidir. Çalışma bu bulgular ile örtüşmektedir.

Çalışmada H_1 hipotezi olarak ifade edilen "Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde kredi kullanımı ile işletmecilerin eğitimi arasında ilişki vardır" savı istatistikî olarak doğrulanamamıştır. Diğer bir ifade ile finansman kaynakları ile eğitim düzeyi arasında istatistikî bir ilişki yoktur ($P>0.00$, $P=0.286$).

Çalışmadaki diğer bir hipotez (H_2 hipotezi) "İlgili işletmelerin finansman kaynakları ile işletmecinin deneyim süresi arasında ilişki vardır" savı da istatistikî olarak anlamlı bulunmamıştır ($P>0.00$, $P=0.847$). Fırat (1999)'da, Tokat ilinde yaptığı analizler neticesinde işletme ve işletmecinin değişik özellikleri ile kredi kullanımı arasında istatistikî önemli bir ilişki tespit edememiştir. Buna karşın, Erdal (2012) ise Bursa İli Merkez İlçelerinde bulunan 57 meyvecilik işletmesinden elde ettiği bulgulardan

hareketle; işletmecinin yaşının, eğitim düzeyinin, kredi vadesinin ve yetiştirilen ürün sayısının işletmelerinin kredi kullanım düzeyinde etkili olduğunu saptamıştır. Nwaru ve ark. (2011) Nijerya’da yaptıkları çalışmada, üreticilerin eğitim seviyelerinin yükselmesi, karlılıkları, üretici gelirinin kredi talebi ve kullanımını etkilediğini ve bu göstergelerin işletmelerinin pozitif ve istatistikî olarak anlamlı olduğunu tespit etmişlerdir. Krediyeye ödenen faiz oranının kredi talebini azalttığı çeşitli çalışmalarda ifade edilmiş, bu ilişkinin istatistikî olarak anlamlı olduğunu saptamıştır (Desai ve Mellor, 1993; Eboh ve Akpomedaye, 1995; Nwaru, 2004; Esseini, 2009; Nwaru ve ark., 2011). Sebopeji ve Belete (2009)’de Güney Afrika ülkesinde yaptıkları çalışmada üreticilerin deneyimi, cinsiyet ve medeni durumunun kredi kullanmalarını etkilediğini tespit etmişlerdir. Katchova (2005)’da ABD’de yaptığı çalışmada, üreticilerin yaşı, risk yönetim stratejileri, brüt karın kredi kullanımları üzerinde etkili olduğunu bildirmiştir.

İşletmelerin tarımsal üretimdeki deneyim süreleri ise 25 yıl olarak bulunmuştur. En fazla tarımsal faaliyet konusunda deneyim öz kaynaklarını kullanan işletme genişlik grubunda (26 yıl), en fazla hayvancılık faaliyet konusunda deneyim ise kurumsal kaynak kullanan işletme genişlik grubundadır (23 yıl) (Çizelge 3). Diğer taraftan finansman kaynağı grupları ile bitkisel ve hayvansal üretim deneyim süresi arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($P>0.00$; $P= 0.513$).

Çizelge 3. İşletmelerin ve işletmelerin bazı özellikleri

Table 3 Some characteristics of farmers and farms

Özellikler	Finansman kaynağı grupları			İÖ
	I	II	III	
İşletmeci yaşı (yıl)	49.65	50.33	53.89	50.86
İşletmeci eğitim düzeyi (yıl)	6.52	7.22	6.37	6.6
Hane genişliği	4.33	3.89	4.56	4.31
Tarımsal faaliyetlerde çalışan aile fert sayısı	1.95	2.00	1.89	1.94
Bitkisel üretim faaliyetinde deneyim (yıl)	24.27	24.33	26.22	24.78
Hayvancılık faaliyetinde deneyim (yıl)	23.02	22.22	22.89	22.85
Tarımsal örgüte üyelik (yıl)	20.85	28.61	18.04	21.46
Hayvancılığa devam etme eğilimi(ortalama 5’li Likert---1 Kesinlikle hayır.....5 Kesinlikle evet)	3.55	3.00	3.81	3.52
İşletme arazisi (dekar)	58.15	68.33	42.85	55.96
Sosyal güvencesi var(%)	90.00	94.44	92.59	91.43

İşletme gruplarında en yüksek süt sığırıcılığı deneyiminin I. işletme genişlik grubunda olduğu belirlenmiştir (Çizelge 5). Süt sığırıcılığı üretim faaliyetindeki deneyim süreleri ile işletme genişlik grupları arasında istatistikî olarak önemli bir ilişki saptanmamıştır ($P>0.00$; $P= 0.654$).

Burdur süt sığırıcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile işletmelerin örgütlülük süresi arasında ilişki bulunmaktadır (H_6 hipotez) ($P<0.05$; $P= 0.005$). Nitekim finansman ihtiyacını öz kaynaklarından karşılayan işletmelerin tarımsal örgütlere üyeliği daha azdır. Örgüte üyelik kurumsal olmayan ve kurumsal finansman kaynağı kullanan işletmelerde daha fazla ve daha uzun sürelidir.

Burdur süt sığırıcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile hayvancılık faaliyetine devam kararı arasında istatistikî olarak ilişki bulunmaktadır (H_8 hipotez) ($P<0.05$; $P= 0.025$). İşletmelerde hayvan sürüsü büyüklüğü arttıkça hayvancılık faaliyetine devam etme eğilimi yükselmektedir.

Araştırma bölgesinde işletmelerin bilgi teknolojilerini kullanım durumu incelendiğinde; işletmelerin %29.52’si bilgisayar ve %27.62’si internet alt yapısına sahip olup bunlardan yararlanmaktadır. İşletmecilerin yararlandığı bilgi kaynaklarından en önemlisi televizyon iken, bunu özel veterinerler izlemektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğu sosyal güvence kapsamındadır.

Finansman kaynağı kurumsal olmayan işletmelerde bitkisel üretimde kullanılan kimyasallar hayvan sürüsündeki hastalıkların nedeni olarak daha fazla oranda bildirilmektedir(%83.33). Burdur ilinde yapılan çalışmada hayvan hastalığında en önemli risk yemler olduğu belirlenmiştir (Elmaz ve ark., 2010). Öz sermayesini kullanan işletmelerde de yemler hastalık nedeni olarak daha fazla oranda ifade edilmektedir (%40,74). Finansman kaynağı gruplarına göre hastalık nedenleri arasında istatistikî olarak ilişki anlamlıdır ($X^2_{\text{hesap}} > X^2_{\text{cetvel}}$, 10.798 > 5.99; $p < 0.05$).

Finansman kaynağı gruplarına göre büyükbaş hayvan birimi başına yem kullanımı işletme ortalamasında 4925.71 kg'dır. Yem kullanımı kurumsal olmayan kaynakları kullanan ve öz kaynağını kullanan işletmelerde ortalamanın üzerindedir. İşletmelerde en çok kullanılan yem çeşidinin de kaba yemdir. Buna karşın finansman kaynağına göre büyükbaş hayvan birimi başına verilen yem çeşidinde de farklılık bulunmaktadır. Kesif yemi en fazla kurumsal olmayan kaynakları kullanan işletmeler vermişlerdir. Dane yemi ise en fazla kurumsal olan kaynakları kullanan işletmeler uygulamışlardır. Kaba yemi ise en fazla öz kaynaklarını kullanan işletmeler vermiştir (Çizelge 4).

İşletmelerde en çok kullanılan yem çeşidi %49.90'lık oran ile kaba yemdir. Bunu, %41.80 oran ile dane yem, %8.30 oran ile kesif yem izlemektedir. Kurumsal olmayan finansman kaynakları kullanan işletmelerde toplam yemin %49.09'unu dane yem oluşturmakta olduğu tespit edilmiştir. Bunu %39.17 oranı ile kaba yem, %11.74 oranı ile kesif yem takip etmiştir. Kurumsal finansman kaynakları kullanan işletmelerde ise toplam kullanılan yemin %49.89'unun kaba yem, %44.56'sinin dane yem, %5.54'ünün ise kesif yem olduğu hesaplanmıştır. Öz kaynağını kullanan işletmelerde ise toplam yem kullanımı içerisinde önceliği kaba yemin aldığı (%55.34'ü), bunu %33.59 ile dane yem ve %11.07 ile kesif yemin takip ettiği saptanmıştır.

Demircan ve ark. (2006) tarafından Burdur ilinde yapılan çalışmada toplam yemin %39.68'i kesif, %46.51'i kaba ve %13.81'i yeşil yemdir.

Buna göre bu çalışma bulgularında toplam yem içinde kesif yem oranının, diğer çalışma bulgularına göre daha az oranda verildiği, kaba yem oranının yaklaşık aynı olduğu söylenebilir. Bu noktada işletmelerin dane yem oranı da yüksektir. Dolayısıyla hayvancılık işletmelerinde önemli bir maliyet unsuru olan yem maliyetlerini düşürme amacıyla, işletmelerin işletme içi/dışından dane sağlayarak bunu kendi alet-ekipmanı ile işleyerek hayvanlarına vermesinin burada etkili olduğu ifade edilebilir.

Çalışmada işletmelerin finansman kaynağı kurumsallaştıkça uyguladığı teknik arasında ilişki bulunmaktadır. "Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile işletmenin hayvancılıktaki uyguladığı teknik arasında ilişki vardır" H_5 hipotezi yem kullanımı açısından irdelendiğinde; kurumsal olmayan ve öz kaynaklarını kullanan işletmelerde daha fazla kullanımının olduğu, istatistiki açıdan ($F_{\text{hesap}} > F_{\text{cetvel}}$; 5.639 > 2.35) da anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

İşletmelerin hane nüfusunun ağırlıklı olarak eğitimi ilkökul düzeyindedir.

Çizelge 4. Büyükbaş hayvan birimi başına yem kullanımı

Table 4. Feed use per livestock unit

Finansman kaynağı grupları	Kesif	Kaba	Dane	Toplam
	kg/BBHB			
I	252.88	2452.95	1418.30	4756.18
II	790.99	2108.65	1199.74	5279.38
III	565.48	2747.38	942.08	5066.67
İO	425.51	2469.64	1258.37	4925.71

İşletmeler ortalamasında, üretim maliyetleri içerisinde değişen masraflar %71.05, sabit masraflar %28.95 paya sahiptir. Üretim maliyetleri içerisindeki yem giderinin payı %64.41'dir.

Diğer çalışmalarda da işletme maliyetini etkileyen en önemli faktör yem gideri olup, maliyetin yaklaşık %60'ını, konu ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda ise %80'e yakını meydana getirmektedir. Adana ilinde yapılmış

bir çalışmada, işletmelerin toplam değişen masrafları içerisinde yem masrafının %89.34 ile en yüksek pay aldığı belirlenmiştir (Yılmaz, 2010). Gül (1998), Adana ilinde yaptığı çalışmada ise, değişen masrafların önemli bir bölümünü (%85.6) yem masraflarının oluşturduğunu belirlemiştir. Aktürk ve ark. (2005), Çanakkale Biga'da yaptıkları çalışmalarında, yem masraflarının değişen masraflar içerisindeki payını %71.3 olarak bulmuşlardır. Şahin (2001) ise Kayseri ilinde süt sığırcılığı yapan işletmelerde değişen masraflar içinde yem masraflarının payını %86.6 olarak bulmuştur. Yılmaz ve ark., (2003), Hatay ilinde yaptıkları çalışmada, işletmelerin süt sığırcılığı değişen masrafları içerisinde yem masrafının %77 ile en yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Demircan ve ark. (2006), Burdur ilinde süt sığırcılığı konusunda yaptıkları çalışmalarında değişen masrafların üretim masrafları içerisindeki payını %68.31 olarak hesap etmişlerdir. Sabit masrafların payını ise %31.69 olarak tespit etmişlerdir.

Yılmaz ve ark. (2015), Doğu Akdeniz Bölgesindeki süt sığırcılığı işletmelerinde üretim masrafları içerisinde değişen masrafların payını %72.27 ve sabit masrafların payını da %27.73 olarak tespit etmişlerdir. Yılmaz (2010), Adana ilinde yaptığı benzer bir çalışmada, ortalama üretim masrafları içerisinde değişen masrafların daha yüksek oranda olduğunu (%72.39) saptamıştır. Öztürk ve Karkacier (2008), Tokat

ilinde yaptıkları çalışmada ise, üretim masrafları içerisinde değişen masrafların payını %83.59 ve sabit masrafların payını %27.61 olarak bulmuşlardır.

Finansman kaynaklarına göre işletmelerin karlılık göstergeleri ve birim süt maliyeti değerleri Çizelge 5'de verilmiştir. Brüt kar; 65904.41 TL/işletme ile en yüksek değeri öz sermayesini kullanan işletmelerdedir. BBHB düşen brüt kar değerleri de en fazla öz sermayesini kullanan işletmelerdedir. Mutlak kar işletme başına 21888.62 TL/işletme'dir. Mutlak kar işletme başına en yüksek değerini 31100.69 TL ile öz sermayesini kullanan işletmeler gerçekleştirmiştir. En düşük değerini 14173.06 TL ile kurumsal olmayan kaynak kullanan işletmelerdedir. BBHB düşen mutlak kar değeri de öz sermayesini kullanan işletmelerdedir (972.68 TL/BBHB).

İşletme ortalamasında nispi kar değeri 1.21'dir. Dolayısıyla nispi kar sonucu da 1.27 değeri ile öz sermayesini kullanan işletmelerde en yüksektir (Çizelge 5).

1 kg sütün maliyeti de 0.58 TL ile öz sermayesini kullanan işletmelerde en düşüktür. Bu değer kurumsal kaynak kullanan işletmelerde 0.64 TL, kurumsal kaynak kullanmayan işletmelerde 0.70 TL'dir. Satış fiyatı ise işletmelerde 0.82 ile 0.84 TL arasında değişmektedir (Çizelge 5).

Çizelge 5. İşletmelerde karlılık ve birim maliyet göstergeleri

Table 5. Profitability and unit cost indicators in farms

Göstergeler	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	İÖ
Brüt kar(TL/işletme)	49763.54	41195.40	65904.41	52445.23
Brüt kar(TL/BBHB)	1904.10	1782.92	2061.18	1934.02
Mutlak kar(TL/işletme)	20057.86	14173.06	31100.69	21888.62
Mutlak kar(TL/BBHB)	767.47	613.40	972.68	807.19
Nispi kar(işletme)	1.19	1.16	1.27	1.21
1 kg süt maliyeti	0.64	0.70	0.58	0.63
1 kg süt satış fiyatı	0.82	0.84	0.82	0.82
Üretim maliyeti(TL/işletme)	105386.95	88776.87	117119.55	105556.46
Üretim maliyeti(TL/BBHB)	4032.41	3842.23	3662.95	3892.61

Araştırmada "Süt sığırcılığı işletmelerinin finansman kaynakları ile karlılığı arasında ilişki vardır" H₃ hipotezi test edilmiş, her ne kadar öz sermayesini kullanan işletmeler

ortalamasında mutlak kar, nisbi kar değerleri daha yüksek olsa da istatistiki açıdan farklılık bulunmamıştır.

Çalışmada üretim maliyeti, öz finansmanını kullanan işletmelerde daha düşüktür. İşletme finansmanını yabancı kaynak ile karşılayan çiftliklerde maliyet daha yüksektir. Buna karşın “Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile maliyeti arasında ilişki vardır” H_4 hipotezi istatistikî açıdan gruplar arasında önemli bulunmamıştır.

Finansman kaynağı öz kaynak olan işletmelerde tarım dışı işte çalışan işletmeci yoktur. Finansman kaynağı kurumsal olanlarda bu oran %11.67 iken, kurumsal olmayan kaynakları kullanan işletmelerde tarım dışı istihdam oranı %11.11’dir.

Artukoğlu (1993), Türkiye’de etkin ve sürekli bir kredi politikasının izlenmediğini, kredilerin yatırım ve tarımsal gelişme konusunda yeterli gelişmeyi yaratmadığını belirlemiştir. Özçelik ve ark. (2005)’da, Türkiye’de tarımın en önemli sorunlarının başında finansmanın geldiğini ifade etmişlerdir. Bu alandaki gelişmeler, tarımın ve işletmelerin yapısal sorunlarının devam etmesi, ekonomik yapıda kronik hale gelen sorunlar nedeniyle yeterli ölçüde iyileşmenin olmadığını tespit etmişlerdir. Aynı zamanda bu yapı ve koşullar kredi konusunda etkin organizasyon ve yapılanmayı da önlediğini belirtmektedirler. Bu çerçevede sektördeki durum irdelendiğinde, tarım sektörünün takipteki alacaklar içerisinde en fazla paya sahip beşinci sektördür. Sektörünün takipteki alacaklar içerisindeki payı 2002 yılında %1.7 düzeyinde iken 2006 yılında %3.6’ya, 2011 yılında ise %4.5’e yükseldiği bildirilmiştir (Karamustafa, 2013). Dolayısıyla Karamustafa (2013), tarım sektöründe tahsili gecikmiş alacak stokunun yüksekliği nedeniyle, sektöre tahsis edilen kredi miktarının ve sorunlu kredi rakamlarının yakından takibinin gerektiğini ifade etmektedir. Nitekim Aksu (2012)’da, 2003-2011 yılları arasında, tarımsal istihdamdan tarımsal kredilere ve tarımsal ihracattan tarımsal kredilere doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu tespit etmiş ve bu durumun, tarımsal kredilerin daha verimli planlanması gerekliliğinin bir göstergesi olduğunu ifade etmiştir.

Günümüzde Türkiye’deki hayvancılık sektörünün karşılaştığı önemli sorunları, (i) sektörün ürettiği ürünler piyasasındaki istikrarsızlık, (ii) işletmelerin ekonomik büyüklükte olmaması, (iii) hayvan başına verimliliğin düşük olması, (iv) çiftçilerin örgütlenmesindeki yetersizlik ve (v) en önemli hayvancılık girdisi olan yem bitkileri üretimindeki başarısızlıklar olarak bildirilmektedir (Yavuz, 1999).

Politika uygulayıcıları, bu problemlerin çözümüne yönelik hayvancılık politikaları geliştirmiş ve uygulamışlardır. Uygulanan politikaları, (i) canlı hayvan ve hayvansal ürünlere yapılan ithalat sınırlamaları, (ii) veterinerlik hizmetleri, (iii) kültür ırklarının ithalatı ve sübvansiyon edilerek dağıtımı, (iv) suni tohumlama uygulamalarının teşvik edilmesi, (v) ihracat teşviki ve ithal girdi sübvansiyonları, (vi) tarımsal girdi desteği, (vii) destekleme alımları ve (viii) et ve süt teşvik primleri olarak sıralanabilir (Yurdakul ve ark., 1999). Uygulanan bu politikalara rağmen hayvan sayıları, gelişmiş ülkelerin çoğundan fazla olmasına rağmen, hayvan başına verim hala düşüktür. Uygun olmayan bakım ve besleme şartları, üreticilerin teknik bilgi düzeylerinin ve pazarlama imkânlarının yetersizliği, ticari işletmelerin gelişmesi için yeterli sermaye birikiminin ve hayvan sağlığı hizmetlerinin istenen seviyede olmaması, hayvancılık birliklerinin ülke genelinde yaygın olmayışı gibi sorunlar hala devam etmektedir (Anonim, 1995).

Yapılan çalışmalar, hayvancılıkta yem masraflarının toplam masraflar içinde %60-70 oranında bir paya sahip en önemli hayvancılık girdisi olduğunu belirtmektedir (Yavuz, 1999). Dolayısıyla yem girdisi kullanımı 1990’lı yıllarda desteklenmiştir. 2000’li yıllarda ise yem bitkileri üretimine dönük teşvikler söz konusudur.

Özellikle 2004 yılından itibaren hayvancılık desteklerinde artış meydana gelmiş, hayvancılık desteklerinin tüm tarımsal destekler içerisindeki payının da yıldan yıla artış eğilimi göstermiştir. 2004 yılında tüm tarımsal destekler içerisinde hayvancılık desteklerinin payı %8.04 iken, bu oran 2005 yılında %9.56’ya, 2006 yılında %14.73’e

(Yavuz, 2009), 2007 yılında %13.56'ya, 2008 yılında %22.6'ya (Mirmahmutoğulları, 2009), 2012 yılında %29'a ulaşmıştır (TKB, 2015).

Hayvancılık sektörüne verilen kredilerin en önemli kısmını, T.C. Ziraat Bankası ve bu bankanın finansmanını temin ettiği Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK) ve Tarım Satış Kooperatifleri (TSK) sağlamıştır. Bu kredilerin açılış amaçları, hayvansal gıda talebini yeterli bir şekilde üretebilmek için hayvancılığın geliştirilmesi, hayvan varlığını ıslah ederek kültür ve melez ırkların oranının artırılması, erken kuzu ve buzağı kesimini önlemek için işletmelere gerekli finansmanın sağlanması ve yeni teknolojilerin temin edilerek modern hayvancılık işletmelerinin kurulması olarak sıralanabilir (Yurdakul ve Ören, 1995).

T.C. Ziraat Bankası 1992 ve 1993 yıllarında tarım kesimine açılan kredilerin sırasıyla sadece %10 ve %11.4'ü hayvancılık sektörüne verilmiştir (Yurdakul ve Ören, 1995).

Hayvancılıkla ilgili bir dizi kredi politikası 1990'lı yıllardan günümüze uygulanabilmektedir. Bunlar, damızlık sığır alımları için düşük faizli kredi, hayvancılığı geliştirmek için düşük faizli kredi, kasaplık ve damızlık sığır alımları için sübvansiyonlu kredi ve hayvancılığı geliştirmek için 7 yıl ödemeli faizsiz kredilerdir. Ayrıca yüksek verimli hayvanların yetiştirilmesi için, altyapı yatırımları, makine, alet ve işletme giderleri için uzun vadeli kredi uygulamaları söz

konusu olmuştur. Görüşülen işletmelerin %9.52'si uzun vadeli hayvancılık kredisi kullanmıştır. Bölgede uzun vadeli kredi kullanımı kurumsal finansman kaynağı kullanan işletmelerde gerçekleşmiştir. Bu işletmelerin uzun vadeli hayvancılık kredisine başvuru oranı %16.67'dir.

Sübvansiyonlu tarımsal krediden yararlanmak isteyen işletmelerin tüm hayvan varlığını İlçe/İl Tarım Müdürlüklerine bildirmesi gereklidir. Bildirimlerin doğru ve zamanında yapılması hayvancılık kredi ve desteklemelerinden yararlanılabilmesi açısından önemlidir. Çizelge 8'de işletmelerin desteklemelerden yararlanma Ancak işletmelerde hayvan sürüsü büyüklüğü arttıkça hayvancılık faaliyetine devam etme eğilimi yükselmektedir. Buna göre işletmelerde yabancı sermaye kullanımı ile hayvancılık desteklemelerinden yararlanma eğiliminin arttığı tespit edilmiştir. Süt ve hayvan başı desteklerden en fazla kurumsal olmayan kaynaklı kredi kullanan işletmeler yararlanmıştır (Çizelge 6).

Çalışmanın diğer bir hipotezi; "işletmelerinin finansman kaynakları ile tarımsal destekler arasında ilişki vardır" H₇ hipotezidir. Bu noktada da kurumsal olmayan ve kurumsal finansman kaynağını kullanan işletmelerde süt primi desteği ve hayvan başı desteklemeden yararlanma oranı ile süreleri daha fazladır.

Çizelge 6. İşletmelerin desteklemelerden yararlanma düzeyi

Table 6. The level of benefit from the support of farmers

Destekler	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	iÖ
Alan bazlı desteklerden yararlanma durumu(%)	20.00	11.11	29.63	20.95
Yem bitkileri desteğinden yararlanma durumu (%)	50.00	27.78	33.33	41.90
Süt primi desteğinden yararlanma durumu (%)	88.33	94.44	85.19	88.57
Hayvan başı desteklemeden yararlanma durumu (%)	45.00	61.11	44.44	47.62
Buzağı desteğinden yararlanma durumu (%)	16.67	27.78	40.74	24.76
Danışmanlık desteğinden yararlanma durumu (%)	8.33	5.56	3.70	6.67
Alan bazlı desteklerden yararlanma süresi(yıl)	0.15	0.11	0.30	0.18
Yem bitkileri desteğinden yararlanma süresi (yıl)	0.95	0.56	0.67	0.81
Süt primi desteğinden yararlanma süresi (yıl)	3.53	4.06	2.67	3.40
Hayvan başı desteklemeden yararlanma süresi (yıl)	1.15	2.50	1.56	1.49
Buzağı desteğinden yararlanma süresi (yıl)	0.17	0.28	0.41	0.25
Danışmanlık desteğinden yararlanma süresi (yıl)	0.08	0.06	0.04	0.07

İşletmesinde öz kaynaklarını kullanan işletmelerin hayvan varlıkları diğer işletmelere göre fazla olduğu, kredi kullanan işletmelerin hayvan varlığının ise daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 7). Dolayısıyla çalışmanın “Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile işletme büyüklük grupları arasında ilişki vardır” (H9) hipotezi kabul edilmiştir.

Çizelge 7. İşletmelerde hayvan varlığı (BBHB)
Table 7. Number of livestock of farmers (livestock unit)

Finansman kaynağı grupları	Toplam büyükbaş varlığı (BBHB)	Toplam hayvan varlığı (BBHB)**
I	26.14	28.20
II	23.11	24.70
III	31.97	41.51
İO	27.12	31.02

F_{critical} değeri (2.35) < F_{hesap} değeri (3.508) (P<0.05)

Sonuç

Çiftçilerin ve bölgenin yeniliklere açık olması, ekonomik durumları ve alışkanlıkları kredi kullanımını etkiler. Çalışmada incelenen işletmelerin %57’si kurumsal finansman kaynağını, %17’si kurumsal olmayan kaynakları ve %26’sı da öz kaynakları kullanmaktadır. Araştırma sahasında görüşülen işletmelerin sosyal yapıları ele alındığında kredi kullanan çiftçilerin tamamı erkektir. Burdur ilinde seçilen merkez ilçe dâhil 4 ilçede kredi işlerini ağırlıklı olarak erkekler yürütmektedir. İlçede tarım sektöründe işgücüne katılma oranları erkek nüfusun kadın nüfusa oranı ile hemen aynı olmasına karşın işletmeler genelde erkekler üzerine kayıtlıdır. Tarım işletmelerinin bir aile işletmesi olarak düşünüldüğünde kadın-erkek oranının birbirine oldukça yakın olduğu söylenebilir.

Görüşme yapılan işletmelerin (veya çiftçilerin) yarısı 50 yaş altında iken yarısı 50 yaş üzeridir. Kredi kullanımı ile işletmeci yaşı arasında bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Tarım sektöründe yaşanan teknolojik gelişmeler sektörde uzmanlaşmanın önemini artırmıştır. Teknolojinin kabulü ve uygulanması ise eğitim seviyesiyle artar veya azalır. Ancak bölgede tarım kesiminde orta öğrenim mezun oranı yüksek olsa da eğitim

düzei genelde düşüktür. Yeni neslin tarım dışı dallarda eğitime yönelmesi ile tarımın eğitim düzeyi düşük, ortakçı aileler ve geleneksel tarımın takipçisi işletme sahipleri tarafından yapılması, bölge tarımının istenen noktaya gelmesini engelleyen bir unsurdur. Bu durum bölgede gerek kredilerin kullanımında, gerekse de geri dönüşümünde sorunlar da yaratmaktadır.

İşletme finansman grupları ile işletmecilerin eğitimi, deneyim süresi, işletme karlılıkları ve maliyetleri arasında istatistiksel bir ilişki bulunmamaktadır. Buna karşın hayvancılık desteklerinden faydalanma, örgütlülük, üretime devam etme eğilimi, hayvan varlığı (BBHB) ile finansman grupları arasında istatistiksel olarak bir fark bulunmamaktadır.

İşletmecilerin maliyetini olumsuz yönde etkileyen en önemli unsur yem giderleridir. Bunun üretim masrafları içerisindeki oranı %64 civarında olup, bunun aşağı çekilmesi ancak yem fiyatlarının düşürülmesi ve mera alanlarının genişletilmesi ile çözümlenebilir.

Yabancı finans kaynaklarını kullananlar daha fazla süre örgütlüdür. Bu tür işletmeler yem desteği, süt desteği, hayvan başı desteğinden daha fazla oranda yararlanmaktadır.

Kurumsal ve öz kaynaklarını kullanan işletmelerde hayvancılığa devam etme eğilimi daha fazladır. İşletme dışı finansman kaynağı kullananlarda toplam işletme arazi sahipliği fazladır.

Özellikle hayvansal ürünler piyasasındaki değişkenlik üreticilerin gelirlerini ve üretimlerini etkilemektedir. Tarım sektörünün kendine has özellikleri göz önünde bulundurularak sağlanan kredi avantajlarının sürdürülebilmesi önemli görülmektedir. Bunun yanında işletme ölçeklerinin artırılabilmesi açısından da işletme dışı finansman gereklidir. Sektörün yapısı düşünüldüğünde bunun da özel koşullarda sunumu gereklidir.

Teşekkür

Bu çalışma 3227-YL1-12 No’lu Yüksek Lisans Tez projesi kapsamında desteklenmiştir. Desteklerinden dolayı

Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yönetim Birimi Başkanlığı'na teşekkür ederiz.

Kaynaklar

Aksu E, 2012. 2003-2011 yılları arasında tarımsal krediler ile tarım sektörü arasındaki nedensellik ilişkileri. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 132s, Eskişehir.

Aktürk D, Savran F, Hakyemez H, Daş G, Savaş T, 2005. Gökçeada'da ekstansif koşullarda hayvancılık yapan işletmelerin sosyo-ekonomik açıdan incelenmesi. Tarım Bilimleri Dergisi, 11 (3), 229-235.

Anonim 1995. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000). 25 Temmuz 1995 Tarih ve 22554 Sayılı Resmi Gazete, DPT, Ankara.

Anonim 2014. Seçilmiş göstergelerle Burdur 2013. Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası Yayın No: 4236, Ankara.

Anonim 2015a. Türkiye İstatistik Kurumu. <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim tarihi: 06.02.2015)

Anonim 2015b. Türkiye Bankalar Birliği, <https://www.tbb.org.tr> (Erişim tarihi: 06.12.2015)

Artukoğlu MM, 1993. Tarımsal kredinin tarım sektörünün gelişmesindeki önemi ve Manisa merkez ilçe tarım işletmelerinde kredi kullanım analizi. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 322s, İzmir.

Çetin B, 2008. Tarımsal finansman. Nobel Akademik Yayıncılık Yayınları, 208s, Ankara.

Demircan V, Binici T, Koknaroğlu H, Aktaş AR, 2006. Economic analysis of different dairy farm sizes in Burdur province in Turkey. Czech Journal Animal Science, 51(1), 8-17.

Desai BM, Mellor JW, 1993. Institutional finance for agricultural development: an analytical survey of critical issues, Food policy Review, Washington: International Food Policy Research Institute.

Eboh EC, Akpomedaye HO, 1995. Examining the determinants of small farmers demand for formal and informal loans and

the implications for rural credit administration in Delta State, Nigeria. The Nigerian J. of Agriculture and Rural Management, 2, 5-9.

Elmaz Ö, Saatçı M, Özçelik MM, Sipahi C, 2010. Burdur ili süt sığırcılığı ve özellikleri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Veteriner Fakültesi Yayını, 92s, Burdur.

Erdal B, 2012. Tarım işletmelerinin finansmanı ve kredilendirme: Bursa ili merkez ilçeleri meyvecilik işletmeleri örneği. Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 126s, Bursa.

Erdaş H, 2012. Türkiye'de tarımın finansmanında tarımsal kredilerin rolü: Edirne bölgesi örneği. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 152s, Tekirdağ.

Essein UA, 2009. Gender, informal credit markets and determinants of credit use by food crop farmers in Akwa Ibom State of Nigeria. M.Sc. Thesis. Michael Okpara University of Agriculture, Umudike, Nigeria.

Fırat O, 1999. T.C. Ziraat Bankası'nın tarımsal kredi uygulamaları ve Tokat İli Merkez ilçedeki tarım işletmelerinin bu uygulamalardan yararlanma etkinliği üzerine bir araştırma. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 244s, Tokat.

Gül A, 1998. Adana ilinde projeli ve projersiz süt sığırcılığı üretim faaliyetlerinin ekonomik yönden karşılaştırılması. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları 131, Adana.

Gülçubuk B, 2000. Kırsal alanda kredi kullanımının sosyo-ekonomik temelleri-hızlı kırsal değerlendirme yaklaşımı ile Kırıkkale ili keskin ilçesi araştırması. Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayını, 53s, Ankara.

Kandemir F, 2010. Dünya ve Türkiye'de tarımın finansmanı, T.C. Ziraat Bankası'nın Türkiye tarımının finansmanındaki rolü. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisadi

- Gelişme ve Uluslararası İktisat Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 122s, Kocaeli.
- Karamustafa C, 2013. Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin analizi ve uygulamaya yönelik politika önerileri. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 142s, İstanbul.
- Karlı B, 1991. GAP alanında tarımsal kredi kullanımı ve gelecekteki kredi ihtiyacının saptanması üzerinde bir araştırma. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 151s., Adana.
- Karlı B, Yurdakul O, 1992. GAP alanında bitkisel üretim faaliyetinde tarımsal kredi kullanımı ve gelecekteki kredi ihtiyacının tespit edilmesi. Milletlerarası Tarım Reformu ve Kırsal Kalkınma Kongresi Tebliğleri, 22-27 Eylül 1992, 560-574, Ankara.
- Katchova AL, 2005. Factors affecting farm credit use. *Agricultural Finance Review*, 65, 17 -29.
- Kutlar İ, Kızılay H, Turhanogulları Z, 2013. Kırsal alanda kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen sosyoekonomik faktörlerin belirlenmesi: Burdur ili örneği. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 26(1), 27-32.
- Mirmahmutogulları V, 2009. Türk tarım ve hayvancılık sektöründe gelişmeler, yapılan faaliyetler, projeler ve hedefler. 6. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi, 24-26 Haziran, Erzurum.
- Nwaru JC, 2004. Rural credit markets and resource use in arable crop production in Imo State of Nigeria. Ph.D. Dissertation, Michael Okpara University of Agriculture, Umudike, Nigeria.
- Nwaru JC, Essien UA, Onuoha RE, 2011. Determinants of informal credit demand and supply among food crop farmers in Akwa Ibom State, Nigeria. *Journal of Rural and Community Development* 6, 1 (2011) 129–139.
- Özçelik A, Güneş E, Artukoğlu MM, 2005. Türkiye’de tarımsal kredi: sözleşmeli tarım ve üretici örgütleri üzerinden kredi uygulamaları. *Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi Bildirileri*, 3-7 Ocak 2005, 24s, Ankara.
- Öztürk D, Karkacier O, 2008. Süt sığırcılığı yapan işletmelerin ekonomik analizi: Tokat ili Yeşilyurt ilçesi örneği. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 25 (1), 15-22.
- Sebopetji TO, Belete A, 2009. An application of probit analysis to factors affecting small-scale farmers’ decision to take credit: a case study of the Greater Letaba Local Municipality in South Africa. *African journal of agricultural research*, 4(8), 718-723.
- Şahin K, 2001. Kayseri ilinde süt sığırcılığı yapan işletmelerin yapısal özellikleri ve pazarlama sorunları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 11(1), 79-86.
- TKB, 2015. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı’nın TBMM Verdiği Önerge. www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-18447c.pdf (21.10.2015)
- Toy A, 2002. Nazilli ilçesi tarım işletmelerinin ekonomik yapısı, finansman ve yatırım analizi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 176s, Ankara.
- Yavuz F, 1999. Türkiye besi ve süt hayvancılığı politikalarının analizi. *Türkiye I. Besi ve Süt Hayvancılığı Sempozyumu Bildirileri 2-3 Aralık 1999*, Menemen, İzmir.
- Yavuz F, 2009. Tarım politikası ders notları. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Erzurum.
- Yılmaz H, 2010. Süt sığırcılığında kooperatifler aracılığıyla desteklemenin ekonomik ve sosyal etkileri: Adana ili örneği. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 311s, Adana.
- Yılmaz H, Gül M, Parlakay O, Akkoyun S, Bilgili ME, Vurarak Y, Kılıçalp N, Hızlı H, 2015. Doğu Akdeniz Bölgesinde Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Destekleyen Kuruluş: TAGEM, Proje No: TAGEM/TEAD/12/TE/000/009.

- Yılmaz İ, Dağıstan E, Koç B, Özel R, 2003. Hatay ilinde projeli ve projesiz süt sığırcılığı yapan işletmelerin süt sığırcılığı üretim faaliyetlerinin ve faktör verimliliklerinin analizi. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 16(2), 169-178.
- Yurdakul O, Ören MN, 1995. Türkiye Hayvancılığına Uygulanan Ekonomi Politikaları. Türkiye Hayvancılığının Yapısal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu, 27-29 Eylül 1995, İzmir.
- Yurdakul O, Smith D, Koç A, Fuller F, Şengül H, Akdemir Ş, Ören N, Aksoy Ş, Yavuz F, Saner G, Özdeş AA, Yalçın İ, 1999. Türkiye’de hayvansal ürünler arzı ve yem talebi: Mevcut durumun değerlendirilmesi ve alternatif politika senaryoları. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları, Proje Raporu 1999-4, Yayın No: 17, Ankara.